

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΙΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ
1983-1984

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΟΙΚΙΛΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΛΑΝΘΑΝΟΝΤΑ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΠΙΣΤΟΛΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΔΑΜ. ΚΟΡΑΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΚΟΡΑΗΝ

Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ προεκάλεσεν, ὡς γνωστόν, ἄμεσον τὸ ἐνδιαφέρον συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων αὐτοῦ, ὥστε νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ ἐκδοθοῦν κατὰ καιροὺς πολυάριθμοι ἐπιστολαὶ τοῦ ἢ καὶ ἐπιστολαὶ ἐτέρων πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ ἀξιοποιηθῇ τὸ περιεχόμενον των πρὸς ἔρευναν γενικωτέρων στοιχείων τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ βίου¹.

Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι πολλὰ ἐπιστολικά κείμενα τοῦ Χίου λογίου ἔχουν ἀπολεσθῆ, κατεστραμμένα πιθανῶς καὶ ὑπὸ ἀποδεκτῶν κατὰ σύστασιν αὐτοῦ τοῦ ἐπιστολογράφου², ἂν μὴ λανθάνουν τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ μέγας ἀριθμὸς ἐπιστολῶν ἀπευθυνομένων εἰς τὸν Ἀδαμ. Κοραῆν, τὰς ὅποιας, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ, κατέστρεψε³.

Ἐπισημαίνω ἐνταῦθα ἐνδεικτικῶς τρεῖς χαρακτηριστικὰ περι-

1. Περὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀδ. Κοραῆ ἰδ. Κ. Δ η μ α ρ ᾱ, Νεοελληνικὴ Ἐπιστολογραφία (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 43). Ἀθήναι [1955], σ. κδ' - κς'. Γ. Β α λ έ τ α, Εἰσαγωγή στὴν ἐπιστολογραφίαν τοῦ Κοραῆ, ἐν: Κοραῆς α" Ἀπαντα τὰ πρωτότυπα ἔργα: Ἐπιστολὰς [...]. Τόμ. Β1. Ἀθήνα 1965, σ. 33 - 47. Φ ι λ. Ἡ λ ι ο Ὡ, Ἀνεκδοτὰ καὶ ξεχασμένα γράμματα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Κοραῆ, α" Ἔρανος εἰς Ἀδαμάντιον Κοραῆν» Ἀθήνα 1965, σ. 56 - 66. Νεώτεροι συγκεντρωτικαὶ ἐκδόσεις ἐπιστολῶν Ἀδαμ. Κοραῆ καὶ πρὸς αὐτόν: Κ ο ρ α ῆ ς, Ἀπαντα τὰ πρωτότυπα ἔργα. Ἐπιστολὰς. Ἀναστόλωσε καὶ ἔκρινε Γ. Βαλέτας. Ἀθήνα 1965. Τόμος Β₁ (1774 - 1814) - Τόμος Β₂ (1815 - 1833). Ἀ δ. Κ ο ρ α ῆ ς, Ἀλληλογραφία («Ἐκδόσεις Ὁμίλου Μελέτης τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ»). Τόμος πρῶτος (1774 - 1798). Ἀθήνα 1964. Τόμος δεῦτερος (1799 - 1809). Ἀθήνα 1966. Τόμος τρίτος (1810 - 1816). Ἀθήνα 1979. Τόμος τέταρτος (1817 - 1822). Ἀθήνα 1982. Τόμος πέμπτος (1823 - 1826). Ἀθήνα 1983. Τόμος ἕκτος (1827 - 1833. Ἀχρονολόγητα). Ἀθήνα 1984. (Ἰδ. καὶ Ἀ π. Β. Δ α σ κ α λ ά κ η, Ἐὰ ἔργα τοῦ Κοραῆ, α" Ἀθηναῶν 67, 1964, σ. 413 - 415. Τ ο Ὡ α ὐ τ ο Ὡ, Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ Κοραῆ, αὐτόθι, 68, 1965, σ. 359 - 380).

2. Μνεῖα σχετικῶν περιπτώσεων ἐν Κ. Δ η μ α ρ ᾱ, Ἀνεκδοτὰ γράμματα τοῦ Κοραῆ, α" Ἔρανος εἰς Ἀδαμάντιον Κοραῆν, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 20 - 21.

3. Ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ι. Ρώταν (13 Νοεμβρίου 1815) σημειοῦται κατηγορηματικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀδαμ. Κοραῆ καὶ καθ' ἡμέραν πολλὰς ἐπιστολὰς. (Ἀ δ.

πτώσεις λανθανουσῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἄδαμ. Κοραῆ ἢ πρὸς αὐτόν: α') Ἐν τῷ ἐπιστολιμαίῳ προλόγῳ («Φίλε Ἀναγνώστα») τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ρυθμοὶ λυρικοὶ»¹ στιχουργικοῦ ἔργου τοῦ Δημητρίου Δρώσσου² παρέχεται ἡ πληροφορία [. . .] ἐτόλμησα πρὸ καιροῦ νὰ κατευθύνω ἐπιστολήν μου [πρὸς τὸν Ἄδαμ. Κοραῆν], χωρὶς ὅμως μεγάλης ἐλπίδος νὰ λάβω ἀπόκρισιν [. . .], πλὴν εἰς τοῦτο ἠπατήθην. Ὁ σεβασμὸς καὶ μέγας ἐκείνος ἄνθρωπος ἄχι μόνον κατεδέχθη νὰ μὲ ἀποκριθῆ, ἀλλ' εὐμενῶς ἠθέλησε προσέτι μὲ τὰς εὐγενικὰς καὶ γλαφυρὰς ἐκφράσεις του νὰ μ' ἐνθαρσύνῃ. Ἡ ἐπιστολή του εἶναι δι' ἐμὲ θησαυρὸς πολῦτιμος καὶ ὡς πολῦτιμον θησαυρὸν θέλω πάντοτε τὴν φυλάξει [. . .]³. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ τε Δρώσσου καὶ τοῦ Κοραῆ λανθάνουν.

β') Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Ἄδαμ. Κοραῆς ἀπεκρίθη εἰς τὸν Γάλλον ἐλληνοστὴν Fleury Léculte [1774 - 1845]⁴ ἀποστείλαντα εἰς Παρισίους τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπινίκιον τῷ Ναπολέοντι τῷ Μεγάλῳ»⁵ μετάφρασίν του τῆς «Ode sur les victoires de Napoléon le Grand»⁶ τοῦ Μ. Κρουζετ, συνοδευομένην ὑπὸ γνωστῆς καὶ ἐκδεδομένης ἤδη ἐπιστολῆς⁷. Τὸ κείμενον ὅμως τῆς τοιαύτης ἐνδεχομένης ἀπαντήσεως τοῦ Ἄδαμ. Κοραῆ λανθάνει.

γ') Ὡς προκύπτει ἐξ ἀνεκδότου ἐπιστολῆς τοῦ Ἄνδρ. Μουστοξύδου

Κοραῆ, Ἐπιστολαὶ [. . .]. Ἐπιμελεῖα Ν. Μ. Δαμαλά. Τόμ. Γ'. Ἐν Ἀθήναις 1885, σ. 98).

1. Ρυθμοὶ Λυρικοὶ Δημητρίου Δρώσσου. Ἐν Λιβόρνῳ [. . .] 1833. (Ἐν τῷ ἐσωφύλλῳ ὁ τίτλος: Πρόδρομος τῶν ποιητικῶν ποιημάτων Δημητρίου Δρώσσου. Ἐν Λαβρονίῳ [. . .] 1833).

2. Πληροφορίαι περὶ τοῦ βίου, τῆς παιδείας καὶ τῶν ποιητικῶν συνθέσεων τοῦ Δ. Δρώσσου παρέχονται ἐν τῷ ἐπιστολιμαίῳ προλόγῳ τῶν «Ρυθμῶν Λυρικῶν», ἐνθ' ἄνωτ., σ. 5 - 10. Ἰδ. καὶ Γ. Μωραΐτη [= Γ. Ζώρα], Ἐπιστολὴ Δρώσου πρὸς Κάλβον, «Ἐπιθεώρησις» (Ρώμης) Β', 1939, σ. 223 - 226.- Ν. Τωμαδάκη, Ὁ Ἄνδρέας Κάλβος ἀπὸ Λιβόρνου εἰς Φλωρεντίαν, «Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἄμαντον», Ἀθήναι 1940, σ. 187 - 189.

3. Ρυθμοὶ Λυρικοὶ Δημητρίου Δρώσσου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 8.

4. Ἰδ. Ἐλισ. Παπαγεωργίου - Προβατᾶ, Fleury Léculte, Ἐνας ἄγνωστος Γάλλος Ἑλληνοστὴς. Ἀθήνα 1984.

5. Ἐπινίκιον τῷ Ναπολέοντι τῷ Μεγάλῳ [. . .]. Ἐν Παρισίῳ, ἐκ τῆς τοῦ Ἐβεράρτου τυπογραφίας 1806.

6. Ode sur les victoires de Napoléon le Grand [. . .] par M. Crouzet [. . .]. Paris [. . .] an XIV - 1806.

7. Ἰδ. Ἀδ. Κοραῆς, Ἀλληλογραφία. Τόμος δευτέρος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 315 - 316.

πρὸς ἀνώνυμον (Ζακύνθιον;)¹, ὁ Κερκυραῖος λόγιος εἶχεν ἀποστείλει ἐπιστολικὸν σημεῖωμα πρὸς τὸν Ἄδαμ. Κοραῖν. Καὶ τοῦτο ὁμοίως λανθάνει.

Τὸ κείμενον τῆς ἀνεκδότου ἐπιστολῆς τοῦ Ἄνδρ. Μουστοξύδου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Φίλτατε Κύριε,

Ἐπιθυμῶν ν' ἀποβῶ Ὑμῖν ἀφέλιμος ἐπεμψα ἦν μοι ἐνεχειρίσατε ἐπιστολήν εἰς τὸν ἐν Παρισίοις κ(ύ)ρ(ιον) Ἄδ. Κοραῖν διὰ νέου Ἑλλήνος ἐπιθυμοῦντος νὰ ἐπισκεφθῇ τοῦτον. Προσέθηκα δὲ καὶ τινὰς φράσεις ὑπομνήσκων αὐτῷ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν. Ἐλπίζω ὅτι θέλει ἀποκριθῆ.

Διατελῶ ὅλως Ὑμέτερος

Ἄς. Μουστοξύδης

Γενεύης 10 N. 1827

Ἐ νέος Ἑλληὴν εἶναι προφανῶς ὁ Ἑρμᾶννος Λούντζης (1806 - 1868)². Ἐν ταῖς καταλοίποις τούτου εὐρέθη ἡ ἐπομένη ἀνεκδότος συστατικὴ περὶ αὐτοῦ ἐπιστολή τοῦ Ἄνδρ. Μουστοξύδου πρὸς τὸν Ἄδαμ. Κοραῖν³:

Εἰς τὸν Νέστορα τῆς Ἑλλάδος παρησιάζω καὶ συστήνω τὸν κ. Λούντζη ἄνδρα συμπατριώτην μου καὶ φιλογενέστατον, ἐπιθυμοῦντα νὰ γνωρισθῇ ἀπὸ Σε κ(αί) ἄξιον τοῦ νὰ γνωρισθῇ.

Γενεύης 6 N. 1827

Ἄς. Μουστοξύδης

Πρὸς τὸν κ. Ἄδ. Κοραῖν.

Ὁ μετέπειτα ἐπιφανὴς Ζακύνθιος ἱστορικὸς⁴ προτιθέμενος νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους καὶ ἐπισκεφθῇ τὸν Ἄδαμ. Κοραῖν εἶχε λάβει συστατικὴν περὶ αὐτοῦ (ἐκδεδομένην ἤδη) ἐπιστολήν παρὰ τοῦ ἐν Γενεύῃ τότε

1. Ἡ ἐπιστολή, ἀποκειμένη ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ μου ἐκ δωρεᾶς τοῦ ἀεμνήστου Λ. Χ. Ζῶη, ἔχει γραφῆ ἐπὶ διφύλλου σχῆμ. 11 × 17 ἐκ.μ. Τὸ δεύτερον ὁμοίως φύλλον (ἐνθα ἀσφαλῶς πτυσομένης τῆς ἐπιστολῆς θὰ ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ ἀποδέκτου) εἶναι ἀποκεκομμένον.

2. Ἰδ. κυρίως Σ π. Δ ε Β ι ἄ ζ η, Ἑρμᾶννος Λούντζης, «Παρνασσός» ΙΖ', 1894, σ. 202 - 212, 256 - 267. - Ἄ β. Λ ο ὑ ν τ ζ η Ν ι κ ο κ ἄ β ο υ ρ ᾶ - Μ ι χ. Ι. Δ ε σ ὕ λ λ α, Ἑρμᾶννος Λούντζης. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του (Κερκυραϊκὴ Βιβλιοθήκη). [Κέρκυρα] 1948.

3. Ἡ ἐπιστολή ἀποκειμένη νῦν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ μου, ἐκ δωρεᾶς Λ. Χ. Ζῶη, ἔχει γραφῆ ἐπὶ ἑνὸς φύλλου σχῆμ. 19.7 × 18.6 ἐκ.μ.

4. Ἰδ. Φ. Κ. Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ, Ἡ Ζακυνθινὴ Ἱστοριογραφία, «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» Ε', 1951, σ. 236 - 238 (ἐνθα καὶ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα).

διαμένοντος Ν. Μαυρομμάτου¹. Φαίνεται ότι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπηυθύνθη καὶ πρὸς τὸν Ἄνδρ. Μουστοξύδη, διατηροῦντα ἀγαθὰς εἰσέτι σχέσεις μετὰ τοῦ Ἄδαμ. Κοραῆ².

Θεωρῶ πάντως βέβαιον ὅτι ὁ Ἑρμ. Λούντζης τελικῶς δὲν ἠθέλησε ἢ δὲν ἐπέτυχε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπίσκεψίν του παρὰ τῷ Ἄδαμ. Κοραῆ, δι' ὃ καὶ τὰ πρωτότυπα κείμενα τῶν δύο συστατικῶν ἐπιστολῶν εὐρέθησαν ἐν Ζακύνθῳ. Ἐλλοστὲ καὶ ἐν τῇ «Αὐτοβιογραφίᾳ»³ του, συντεταγμένῃ τῷ 1862, οὐδὲν περὶ τοῦ Χίου λογίου ἀναφέρεται, καίτοι ἱκανὰ ἀναγράφονται περὶ τῆς ἐν Παρισίοις διαμονῆς του (ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1828 μέχρις Αὐγούστου 1829 καὶ ἀπὸ Φεβρουαρίου 1830 κέξ.).

B'

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ: ΕΠΙ. ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΩ. ΖΑΜΠΕΛΑΙΟΥ

Ἡ Αὐτοβιογραφία, ὡς ἰδιαιτέρον εἶδος πεζοῦ λόγου, ἀκμάζει ἐν Ἑπτανήσῳ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα⁴ καὶ διὰ τῶν δημοσιευθέντων ἤδη κειμένων, κυρίως ἐλληνιστί, ἀλλὰ καὶ ἰταλιστί συντεταγμένων, παρέχονται ἱκανὰ στοιχεῖα πρὸς ἀκριβεστέραν διερεύνησιν τῆς προσωπικότητος τῶν συγγραφέων ἢ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως καὶ συνθηκῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν χρόνων των.

Εἰς τοὺς συντάξαντας Αὐτοβιογραφίας Ἑπτανησίους καταλέγεται

1. Α. Χ. Ζώη, Ἱστορικὰ σημειώματα: Πρὸς Ἀδαμάντιον Κοραῆν ἐπιστολὴ ἀνέκδοτος (*Ἐκ Γενεῆς τὴν 5 Ὀβρίου 1827*), ἀ' ἀδαμάνθου 17', ἀρ. 17, 15 Δεκεμβρίου 1932, σ. 10.

2. Περὶ τῶν σχέσεων Ἄδαμ. Κοραῆ καὶ Ἄνδρ. Μουστοξύδου Ἰδ. Ἰδ. Μανῆ, Ἄνδρ. Μουστοξύδης (1785 - 1860). Ὁ ἐπιστήμων, ὁ πολιτικός, ὁ ἐθνικός ἀγωνιστής. Ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 82 - 85. (Ὅπως δὴποτε ὁ τόνος τῆς συστατικῆς περὶ τοῦ Ἑρμ. Λούντζη ἐπιστολῆς τοῦ Ἄνδρ. Μουστοξύδου πρὸς τὸν Ἄδαμ. Κοραῆν ὑποδηλοῖ ὅτι μᾶλλον δὲν εὐσταθεῖ ἢ ἀποψίς τοῦ συγγραφέως, καθ' ἣν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1819 κείχεν ἐπέλθει ποιά τις ψυχρότης εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν· ἢ ἐχθρική στάσις τοῦ Ἄδαμ. Κοραῆ πρὸς τὸν Ἄνδρ. Μουστοξύδην ἤρξατο διαφανομένη κυρίως ἀπὸ τῆς καθόδου τοῦ τελευταίου εἰς Ἑλλάδα (1829), κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἰω. Καποδιστρια, πρὸς ἀνάληψιν ὑπηρεσίας ὀργανώσεως τῆς παιδείας).

3. Ἑρμάνου Λούντζη, Ἀνέκδοτα κείμενα (α' Αὐτοβιογραφία β' Ἀλληλογραφία). Ἐισαγωγή καὶ σχόλια Ντ. Κονόμου (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων. Περίοδος δευτέρα, ἀρ. 12). Ἀθήναι 1962.

4. Ἰδ. Φαίδωνος καὶ Γλυκερίας Μπουμπουλίδου, Ἠλι νεωτέρα Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία. Γραμματολογικὸν διάγραμμα. Τόμος πρῶτος. Ἀθήναι 1984, σ. 193 - 196.

καὶ ὁ Ἰωάννης Ζαμπέλιος (1787 - 1856)¹, ὅστις — πέρα τῶν περιορισμένων ποιητικῶν συνθέσεων² καὶ τῆς παραφράσεως Ἀνακρεοντείων ᾠδῶν³—ἐγένετο κυρίως γνωστός διὰ τῶν τραγωδιῶν του⁴, ἐπηρεασμένων ἐκ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ νεοκλασικισμοῦ καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ V. Alfieri⁵ καὶ διδασχθεῖσῶν ἀπὸ τῶν Προεπαναστατικῶν ἤδη χρόνων ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 10^{ου} αἰῶνος ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ⁶.

1. Ἰδ. Π. Μ. Β., Ἰωάννης Ζαμπέλιος, «Ἐυτέρπη» Γ', 1850, σ. 869 - 871. - Θ. Γ. Κρ. α δ α, Ἰωάννης Ζαμπέλιος, «Πανδώρα» Ζ', 1865, σ. 391 - 405. - [Δ η μ. Ἀ θ α ν α σ ί ο υ], Βιογραφία Ἰωάννου Ζαμπέλιου [πρόλογος τοῦ βιβλίου:] Ἰω. Ζαμπέλιου, «Τραγωδία», Τόμ. Α', ἐν Ζακύνθῳ 1860, σ. 0' - ρ'. - [Ἀ ν ω ν ὄ μ ω ς], Ἰωάννης Ζαμπέλιος, «Ἰσπερος» (Λειψίας) Ζ', ἀρ. 153, 1/13 Σεπτεμβρίου 1887, σ. 130. - Σ π. Δ ε Β ι ά ζ η, Ἰωάννης Ζαμπέλιος, «Ἀπόλλων» (Πειρ.) Σ', ἀρ. 64, Ἀπρίλιος 1890, σ. 989 - 994. [Ἐν σ. 994 ὑποστηρίζεται ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Δ. Ἀθανασίου, βιογραφούντος τὸν δραματούργον ἐν Προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Τραγωδιῶν», ἐνθ' ἀνωτ., κρύπτεται ὁ Σπυρ. Ζαμπέλιος]. - Ν. Ι. Α ά σ κ α ρ η, Ἱστορία τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου. Τόμ. Α'. Ἀθήναι 1938, σ. 200 - 214. - M. V a l s a, Le théâtre grec moderne de 1453 à 1900. Berlin 1940, σ. 198 - 207.

2. Αἱ ποιήσεις τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου, ἀν μὴ λαυθάνουν, εἶναι ὅπωςδῆποτε ἐλάχισται· συχνάκις δὲ προσγράφονται εἰς αὐτὸν στιχουργήματα ἑτέρον Ἑπτανησίων. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τελευταία ποιήσις» κειμένου, ὅπερ — ὡς ἀπεκάλυψεν ὁ Σπ. Δε Βιάζης («Ἰω. Ζαμπέλιος», «Ἀπόλλων» ἐνθ' ἀνωτ., σ. 994) — εἶναι τοῦ Σπ. Ξυδιᾶ. («Ἐξακολουθεῖ ἐν τούτοις νὰ δημοσιεύεται ὡς ἔργον τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου: Πρ. Ἀποστολίδη, «Ἀνθολογία». Ἐκδ. Γ'. Ἀθήναι [ἀ.έ.], σ. 94. - Γ. Ζώρα, Ποίησις καὶ Πεζογραφία τῆς Ἑπτανήσου (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 14). Ἀθήναι [1953], σ. 315).

3. Μέλη ἀνακρεοντικά συντεθέντα παρὰ Ἰω. Ζαμπέλιου. Κήρυγμα [...] 1817. (Ἰδ. Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, Αἱ ὑπὸ τῶν Ἑπτανησίων νεοελληνικαὶ μεταφράσεις κλασσικῶν συγγραφέων. Ἀθήναι 1964, σ. 14 - 17, ἐνθα καὶ μνεῖα χειρογράφου περιέχοντος τὰς ἐν λόγῳ παραφράσεις).

4. Τὸ σύνολον τῶν τραγωδιῶν τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους τῷ 1860: Τραγωδία Ἰωάννου Ζαμπέλιου, Λευκαδίον [...] Τόμ. Α' [«Τυμολέων», «Κωνστ. Παλαιολόγος», «Γ. Καστριώτης», «Ρήγας Θεσσαλός», «Μᾶρκος Βόσσαρις», «Ἰω. Καποδίστριας»] — Τόμ. Β' [«Γ. Καραϊσκάκης», «Χριστ. Ἀναγνωστάτουλος», «Διαῖκος», «Κόδρος», «Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούσσου», «Μήδεια» (παράφρασις ὁμωνύμου ἔργου τοῦ Καίσαρος Δελλαβάλου [...])]. Ἐν Ζακύνθῳ [...] 1860.

5. Ἰδ. Γ λ υ κ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ, Περὶ τῶν δραματικῶν ἔργων τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου. (Ἑπτὰ ἀνέκδοτοι ἐπιστολαί). Ἀθήναι 1964.

6. Ἰδ. Ἰ ω. Ζ α μ π κ ε λ ῖ ο υ, Χριστιν. Κριτικὴ ἔκδοσις Γιάννη Σιδέρη, Ἀθήναι 1943, σ. κς' - κη' (ἐνθα χρονολογικὴ ἀναγραφὴ διδασκαλίαις ἔργων τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου).

Τὰ Αὐτοβιογραφικὰ κείμενα τοῦ Ἰω. Ζαμπελίου ἔχουν καταγραφῆ ὑπὸ δύο μορφάς: Ἡ πρώτη (ἀνέκδοτος μέχρι τοῦ 1860 ἐν τῷ συνόλω τῆς καὶ λανθάνουσα πλέον) ἦτο ἐκτενεστέρα. Τοῦτο συνάγεται ἐξ ἀποσπασμάτων καταχωρισθέντων τὸ πρῶτον εἰς τὸ μελέτημα τοῦ Θ. Κλαδᾶ¹ καὶ κατόπιν εἰς τὴν «Βιογραφίαν Ἰω. Ζαμπελίου»², προτασσομένη τῆς ἐκδόσεως τῶν «Τραγωδιῶν»³.

Τὰ ἐν λόγῳ ἀποσπάσματα, μάλιστα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ διαμονὴν τοῦ Ἰω. Ζαμπελίου, εἶναι ἐκτενεστέρα κατὰ τὴν πρώτην παρουσίαν τῶν ὁ συντάξας τὴν «Βιογραφίαν Ἰω. Ζαμπελίου» παραλείπει ἐκ τῶν ἤδη ὑπὸ τοῦ Π. Κλαδᾶ δημοσιευθέντων ἰκανὰ τμήματα, ἀλλὰ προσθέτει ἕτερα ἀναφερόμενα εἰς τὰς πρώτας ἐντυπώσεις τοῦ δραματουργοῦ κατὰ τὴν παρακολούθησιν δραματικῶν παραστάσεων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς δράσεως τῶν Φιλικῶν ἐν Λευκάδι, ἧτις εἶναι γνωστῆ ἐκ τοῦ σχετικοῦ δημοσιεύματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ Λευκαδικὰ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως»⁴, διακρινόμενα κυρίως διὰ τὸν Ἀπομνημονευματογραφικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα.

Εἰς τὰ δημοσιεύμενα ἀποσπάσματα τῆς ἐκτενοῦς ταύτης Αὐτοβιογραφίας τοῦ Ἰω. Ζαμπελίου παρατηροῦνται ἐλάχισται λεκτικαὶ διαφοραί⁵. ἔναι τούτων ὀφείλονται ἴσως εἰς τὸν συντάκτην τῆς «Βιογρα-

1. Θ. Γ. Κλαδᾶ, Ἰωάννης Ζαμπέλιος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 395 - 405.

2. [Δ η μ. Ἀ θ α ν α σ ί ο υ], Βιογραφία Ἰωάννου Ζαμπελίου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. ιζ' - λδ', μγ' - μδ', νε' - νς', ξε', οβ', σε', πγ' - πδ', πε' - πς', πζ' - πδ'.

3. Ὁ Θ. Κλαδᾶς (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 395) γνωρίζει τὴν παρασκευαζομένην ἤδη ἔκθεσιν τῶν «Τραγωδιῶν», τοῦ Ἰω. Ζαμπελίου καὶ βεβαίως κατηγορηματικῶς ὅτι ἡ προτασσομένη «Βιογραφία» συνετάγη «ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτογραφικῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ ποιητοῦ, παρὰ τούτου δοθέντων ἐξεπίτηδες πρὸς τινα λόγιον Ζακύνθιον (τὸν κ. Παναγιώτην Χιώτην)». Περὶ τῶν περιπετειῶν μέχρι τελικῆς πραγματοποίησεως τῆς ἐκδόσεως τῶν «Τραγωδιῶν», ἧτις ἐβράδυνεν ἐπὶ μακρὸν, ἰδ. Γ' λ υ κ. Π ρ ω τ ο π α π ᾶ - Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ, Ἀνέκδοτες ἐπιστολὰς Ἑπτανησιῶν πρὸς τὸν Παν. Χιώτην, Ἑπετηρὶς Ἰδρύματος Νοελληνικῶν Σπουδῶν Α', 1979 - 1980, σ. 177, 188 - 189.

4. [Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Ζ α μ π ε λ ῖ ο υ], Τὰ Λευκαδικὰ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως (Σημειωματᾶριον ἐνὸς Φιλικοῦ), ἁ' Ἀρμονία Γ', 1902, σ. 77 κέξ. (Ἠρβλ. καὶ Δ. Γ ρ. Κ α μ π ο ῦ ρ ο γ λ ο υ, Ἀνέκδοτα ἔργα Ἰωάννου τοῦ Ζαμπελίου, αὐτόθι, σ. 76).

5. Π.χ.: διάλυσιν τῆς σκηπῆς (Κλαδᾶς, σ. 397): λύσιν τῆς σκηπῆς («Βιογραφία», σ. κ').—Ἡ Κυρία Ἰαννοῦλα (Κλαδᾶς, σ. 398): Ἡ Ἰαννοῦλα («Βιογραφία», σ. κβ')—ἵνα μεταλάβῃ καλλιωτέρας μορφῆς (Κλαδᾶς, σ. 399): ἵνα μεταλάβῃ μορφῆς κρείττονος («Βιογραφία», σ. κγ')—ἡ τάξις ἤθελε (Κλαδᾶς, σ. 399): ἡ τίξις ἀπῆτει («Βιογραφία», σ. κγ')—εἰς τὸ πρόσωπον πρὸς ὃ ἀλληλοδιαδόχως ἀπετευνόμεν κλίνων βαθέως τὴν κεφαλὴν (Κλαδᾶς, σ. 399): πρὸς τὸ ὅποιον ἀλληλοδιαδόχως ἀπετευνόμεν πρόσωπον βαθέως ὑποκλινόμενος («Βιογραφία», σ. κδ').

φίας», επιδιώξαντα έναχοῦ νὰ συνδέσῃ ἐννοολογικῶς καταχωριζόμενα ἀποσπάσματα, ἐξ ὧν παραλείπει ἐνδιαμέσως παραγράφους τινάς¹.

Ἐπισημειώθη ἡ πρώτη μορφή τῆς Αὐτοβιογραφίας τοῦ Λευκαδίου συγγραφέως παρουσιάζει διαφέρον καὶ ὑπὸ λογοτεχνικὴν ἐποψίν, διὰ τὴν ἐκθεσιν σκηνῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ γράφοντος, ἐπιδεικνύοντος ἐνίοτε πνευματώδη διάθεσιν, διὰ τὴν παρεμβολὴν ἐπιτυχοῦς περιγραφῆς προσώπων ἢ γεγονότων καὶ διὰ τὴν ἔντονον ἔκφρασιν συναισθηματικῶν καταστάσεων, πατριωτικῶν φρονημάτων καὶ πνευματικῶν ἀναζητήσεων.

Ἡ δευτέρα μορφή τῶν αὐτοβιογραφικῶν κειμένων τοῦ Ἰω. Ζαμπελίου ἐξεδόθη, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Αὐτογραφία*»², ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Μαρίνου Παπαδοπούλου - Βρετοῦ, ἐνθα καὶ ἰδιοχείρως σημειοῦται ὑπὸ τοῦ αὐτοβιογραφουμένου:

Ἐν Κερκύρα, τῇ 5/17 Σεπτεμβρίου 1849

Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς βιογραφία μου, παρ' ἐμοῦ αὐτοῦ γεγραμμένη καὶ εἰς τὸ παρὸν φυλλάδιον ἀντιγραφείσα παρὰ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ φίλου μου Μαρίνου Βρετοῦ Παπαδοπούλου. Τοῦτο μαρτυρῶ καὶ ὑπογράφω.

Ἰωάννης Ζαμπέλιος Λευκάδιος³.

Ἐν τῇ «*Αὐτογραφίᾳ*» παρέχονται ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως, ἐξαιρῶνται τὰ πνευματικὰ διαφέροντα, ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεόν, ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ καὶ γίνεται ἀναφορὰ εἰς τὸ συγγραφικὸν ἔργον του. Ὁ αὐστηρὸς ὁμῶς καὶ οἰονεὶ ἐπίσημος χαρακτήρ τῆς «*βιογραφίας*» ἀποστερεῖ τὸ κείμενον ἰδιαιτέρου λογοτεχνικοῦ τόνου.

1. Π.χ.: Ταῦτα εἰπὼν ὁ τετρωμένος ἀριστοκράτης τοῦ Ἄγ. Μάρκου ἔλαβεν ἐκ τινος πελωρίας θήκης μίαν ταμβάκου λαβὴν [...]. Μένοντες μόνοι ἐγὼ καὶ ὁ προστάτης μετέβημεν εἰς τὸ γραφεῖον (Κλαδᾶς, σ. 402) : Ταῦτα εἰπὼν ὁ τετρωμένος ἀριστοκράτης τοῦ Ἄγ. Μάρκου μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς, ἐξεληθόντων τῶν ἄλλων συνδαιτυμόνων, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸ γραφεῖον («*Βιογραφία*», σ. κζ').

2. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, *Αὐτογραφία Ἰω. Ζαμπελίου*, Ἀρμονία Γ', 1902, σ. 225 - 237. Ὁ ἐκδότης τοῦ ἔργου ὑπεστήριξεν ἐσφαλμένως («*Ἀνέκδοτα ἔργα Ἰωάννου τοῦ Ζαμπελίου*», Ἀρμονία, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 76) ὅτι ἡ «*Αὐτογραφία*» ταυτίζεται πρὸς τὰ «*βιογραφικὰ ὑπομνήματα [...]* ἀνέκδοτα εἰσέτι» [τῷ 1860], ἐξ ὧν «*ἐσταχυολόγει περικοπὰς τινὰς*» ὁ συντάξας τὴν «*Βιογραφίαν*» τοῦ δραματοῦροῦ· προφανῶς ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλου δὲν προέβη εἰς ἔλεγχον τῶν ἀντιστροφῶν κειμένων.

3. Διὰ τῆς ἐν τῷ «*μαρτυρικῷ*» τούτῳ φράσεως *Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθὴς βιογραφία μου* δὲν πρέπει βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ Ἰω. Ζαμπέλιος ἀποκηρύσσει τὴν πρώτην μορφήν τοῦ αὐτοβιογραφικοῦ του κειμένου· ἐπιβεβαίωσι ἀπλῶς τὸ γνήσιον τοῦ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ περιεχομένου.

Διὰ τῆς νεωτέρας ταύτης αὐτοβιογραφικῆς συνθέσεως ὁ Ἴω. Ζαμπέλιος ἐπεζήτησε προφανῶς νὰ δώσῃ κείμενον ἀπηλλαγμένον λεπτομερειῶν καὶ μάλιστα πρῶτον τόνου, ὡς ἄλλωστε συνάγεται καὶ ἐκ τῆς εἰς τρίτον πρόσωπον ἐκθέσεως τῶν ἐπὶ μέρους πτυχῶν τοῦ βίου καὶ τῆς καθόλου δραστηριότητος αὐτοῦ.

Γ'

«Ο ΑΛΑΜΑΝΟΣ» ΤΟΥ ΕΛΙΣ. ΜΑΡΤΙΝΕΓΚΟΥ

Εἰς τοὺς «ἡσσονας» Ἑπτανησίους ποιητὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καταλέγεται καὶ ὁ Ἐλισαβέτιος Μαρτινέγκος (1832 - 1885)¹ — υἱὸς τῆς Ζακυνθίας λογιᾶς Ἐλισάβετ Μουτζᾶ² καὶ τοῦ Νικολάου Μαρτινέγκου, ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς Ζακύνθου³ — ὅστις διὰ τῆς ἐκδεδομένης πρωτοτύπου ἡ μεταφραστικῆς ἐργασίας του⁴ ἐντάσσεται ὀκτωσδήποτε εἰς τὸ ἑπτανη-

1. Ἰδ. Σ π. Δ ε Βι ά ζ η, Ἐλισαβέτιος Μαρτινέγκος, Κυψέλη (Ζακ.) Γ', 1885, σ. 469 - 479. (Τοῦ αὐτοῦ, Ἐλισ. Μαρτινέγκος, Ποιητικὸς Ἄνθων (Ζακ.) Α', 1885 - 1886, σ. 396 - 400). - Π. Χι ώ τ ο υ, Προσφώνησις ἐπὶ τοῦ νεκροῦ Ἐλισ. Μαρτινέγκου, Κυψέλη, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 479 - 480. - [Ἀ ν ω ν ύ μ ω ς], Ἐλισ. Μαρτινέγκος, ἐφ. Ἑλπίς (Ζακ.) ΙΑ', 1885, ἀρ. 487, σ. 3 - 4. Ἐλισαβέτιος Μαρτινέγκος † 8 Δεκεμβρίου 1885. Ἐν Ζακύνθῳ [...] 1886 [= Συλλογὴ νεκρολογιῶν Π. Χι ώ τ ο υ, Σ π. Δ ε Βι ά ζ η, Δ. Ἠλιακοπούλου καὶ Π. Ἀτζιούς]. ("Ἀς σημειωθῇ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὅτι ὑπὸ τῶν É m. L e g r a n d - P u b. P e r n o t, Bibliographie Ionienne. Tom. II. Paris 1909, σ. 703, ὁ Ροίγυς Αγίυς, συντάκτης λατινικοῦ ἔλεγγου, θεωρεῖται «ψευδώνυμον». Πρόκειται ὁμοίως περὶ τοῦ Π. Ἀτζιούς (Ἀγγιούς), περὶ οὗ ἰδ. Α. Χ. Ζ ώ η, Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ Λαογραφικὸν Ζακύνθου. Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1963, σ. 24]).

2. Ἰδ. Φ. Κ. Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ, Ἐλισάβετ Μουτζᾶ - Μαρτινέγκου. Ἀθῆναι 1965.

3. Ἰδ. E u g. R i z o - R a n g a b é, Livre d'Or de la Noblesse Ionienne. Vol. III: Zante. Athènes 1927, σ. 147 κέξ. - Α. Χ. Ζ ώ η, Ἐξέχουσαι προσωπικότητες τῆς Ἑπτανήσου, «Αἱ Μοῦσαι» (Ζακ.) ΜΙ', 1985, ἀρ. 941 - 945.

4. Ποιημάτων. Οἱ τεχνῖται εἰς νέον τινὰ τεχνίτην ὑπὸ Ε. Μαρτινέγκου. Ἐν Ζακύνθῳ [...] 1854. - [Καὶ β' ἐκδοσις:] Οἱ Τρεῖς Καλλιτέχναι, ἦτοι τὸ Ἰδανικόν, ὑπὸ Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου. Ἐκδοσις δευτέρα ἐπιθεωρηθεῖσα καὶ διορθωθεῖσα. Ἐν Ζακύνθῳ [...] 1883. (Ἰδ. καὶ κρίσιν Μ. Μ., ἐφ. Ἑλπίς (Ζακ.) Θ', 1883, ἀρ. 360, σ. 4). Ἡ Μήτηρ μου, αὐτοβιογραφία τῆς κυρίας Ἐλισάβετ Μουτζᾶ - Μαρτινέγκου, ἐκδομένη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου, μετὰ διαφόρων αὐτοῦ ποιήσεων. Ἐν Ἀθήναις [...] 1881, σ. 121 - 267. Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ταύτῃ συνέταξεν ἀνεκδότον εἰσέτι ποίημα («Τῷ ἀξιολίμῳ φίλῳ Κφ Ἐλισαβετίῳ Μαρτινέγκῳ ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τῶν ποιημάτων αὐτοῦ»), σωζόμενον παρ' ἐμοῦ (φύλλ. 2, σχήμ. 13.4 × 21 ἐκ. μ.), ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοκλάς (1818 - 1895), περὶ οὗ ἰδ.: [Ἀ ν ω -

σιακόν ποιητικόν κλίμα, υποδηλοῖ δὲ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἔργων τῆς πρώτης περιόδου τοῦ Δ. Σολωμοῦ¹. Ἀνέκδοτος παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἑκτενῆς ποιητικῆ σύνθεσις τοῦ Ἐλισ. Μαρτινέγκου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ἀλαμᾶνος», τὴν ὁποίαν ἐνεπνεύσθη ἐκ ζακυνθινοῦ καινῶνικοῦ περιστατικοῦ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος².

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ ἦτο πάντως γνωστὸν εἰς τοὺς Ἑπτανησίους: Ὑπὸ τοῦ Σπ. Δὲ Βιάζη, βιογραφοῦντος τὸν Ἐλισ. Μαρτινέγκον, ἐδημοσιεύθησαν κατ' ἐπιλογὴν, διὰ νὰ προβληθοῦν τὰ κύρια σημεῖα τῆς ὑποθέσεως, 320 στίχοι³ (οἱ ὑπ' ἀριθμ. 37 - 44, 85 - 90, 97 - 104, 107 - 108, 315 - 320, 397 - 398, 429 - 444, 593 - 594, 597 - 692, 809 - 816, 835 - 906, 933 - 956, 959 - 1028)⁴.

νύ μ ω ς], Ἀποβιώσεις, ἐφ. Ἐλπίς (Ζακ.) ΚΑ', 1895, ἀρ. 1005, σ. 2.- Φ ρ. Κ α ρ ρ έ ρ, Λόγος ἐπικηδεύς Κ. Μεσσαλαῆ, αὐτόθι, σ. 3. - [Λ. Χ. Ζώη], Κ. Μεσσαλαῆς, Αἱ Μοῦσαι (Ζακ.) Α', 1892 - 1893, σ. 321 - 322. - Σ π. Π ε λ ε κ ά σ η, Ὁ Μεσσαλαῆς ζωγράφος, αὐτόθι Γ', 1894 - 1895, σ. 346 - 347.

1. εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ποίημα τοῦ Ἐλισ. Μαρτινέγκου προσεγράφη εἰς τὸν Διον. Σολωμόν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν «Ἑδρισκομένων» ὑπὸ τοῦ Ἰακ. Πολυλά. Ἰδ. ἐφ. Φωνὴ τοῦ Ἰονίου καὶ Ρήγας (Ζακ.), Α' ἀρ. 4, 24 Ὀκτωβρίου 1859, σ. 4. (Πρβλ. καὶ Ν. Β. Τ ω μ α δ ά κ η, Διονύσιος Σολωμός (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 15). Ἀθήναι [1954], σ. ρξς').

2. Ὁ Π. Ἀλαμᾶνος, ἀνήκειν εἰς παλαιὰν εὐγενῆ ζακυνθινὴν οἰογένειαν, πατὴρ δώδεκα ἀρρένων τέκνων, διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν συμπολίτην του Τρούταν, πρὸς ὃν ἔτρεφεν ἀσπονδὸν μῖσος, προσεποιήθη ὅτι ἀπεφάσισεν οὐ μόνον νὰ συμφιλιωθῆ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ νυμφεύσῃ ἓνα τῶν υἱῶν του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Τρούτα Μαρίας· ἠνάγκασεν ὁμοῦ τὸν υἱὸν του νὰ διακηρύξῃ ψευδῶς, κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου του, ὅτι ἡ κόρη δὲν εὐρέθη παρθένος, ὥστε αὐτὴ νὰ διακομπευθῆ. Ἡ νεόνυμφος ἐκ τῆς πικρίας τῆς ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. Τὴν αὐτὴν ἡμῶς τύχην, κατὰ θεῖαν δίκην, ἔσχον καὶ πάντα τὰ τέκνα τοῦ Ἀλαμᾶνου, ὅστις τελικῶς ἀπεκάλυψε τὴν βδελυρὰν πρᾶξίν του, ἀποκατέστησε τὴν τιμὴν τῆς ἀποθανούσης καὶ πρὸς ἐξιλέωσίν του ἀφῆκε διὰ διαθήκης τὴν περιουσίαν του εἰς εὐαγῆ ἰδρύματα τῆς Ζακύνθου. (Ἰδ. Λ. Χ. Ζώη, Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ Λαογραφικὸν Ζακύνθου. Τόμ. Α', ἐνθ' ἀνωτ., σ. 85.- Δ. Ρώμα, Περὶ πλοῦς [...] (Ὁ Σοπρακόμιτος) Τόμος Α' [Ἀθήναι 1967], σ. 377 - 378). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ περιστατικοῦ ἔγραψαν καὶ ἕτεροι Ζακυνθιοὶ λογοτέχνη: Ἀ ν τ. Σ. Μ ά τ ε σ ι, Τὸ κρῖμα. (Παράδοσις Ζακυνθία), Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον, 1885, σ. 460 - 466. Ἀ. Μ α ρ τ ζ ώ κ η, Ὁ Ἀλαμᾶνος, Αἱ Μοῦσαι (Ζακ.) Κ', 1911 - 1912, ἀρ. 462, σ. 3 - 4.- Ἀ. Ἀ β ο ύ ρ η, Ἀλαμᾶνος. (Ζακυνθινὴ ὑπόθεσις), ἐφ. Καθημερινὴ (Ζακ.) Α', 18 Φεβρουαρίου - 30 Ἀπριλίου 1936. (Πρβλ. καὶ τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, Ἡ Κουλούρα. Ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτον ἔργο μου «Ἀλαμᾶνος», αὐτόθι, Α', 28 Δεκεμβρίου 1935).

3. Σ π. Δ ἐ Β ι ά ζ η, Ἐλισαβέτιος Μαρτινέγκος, Κυψέλη, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 475-479.

4. Πιθανῶς καὶ ἐξ ἀβλεψίας ὁ Σ π. Δ ἐ Β ι ά ζ η ς («Ἐλισαβέτιος Μαρτινέγκος», Κυψέλη, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 478) παρέλιπε τοὺς στίχους 595 - 596, 957-958).

«Ὁ Ἀλαμᾶνος» περιλαμβάνεται εἰς τετράδιον αὐτόγραφον¹, ὅπερ περιήλθε μετὰ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐλισ. Μουτζᾶ - Μαρτινέγκου εἰς τὸν ποιητὴν Μαρῖνον Σιγούρου² ἐπενεγκόντα, ὡς δηλοῦται ἐν φύλλῳ 1^v τοῦ χειρογράφου (*Μεταφράσεις Μαρ. Ἐ. Σιγούρου*), διορθώσεις τινὰς εἰς τὸ κείμενον.

Τὸ ποίημα ἐξεδόθη ἐκ τοῦ χειρογράφου τούτου τῷ 1960 ὑπὸ τοῦ Ντ. Κονόμου³, ὅστις προλογικῶς ἐπαναλαμβάνει τὴν πληροφορίαν τὴν τεθεῖσαν ὑπὸ τρίτης χειρὸς (οὐχὶ τῆς τοῦ Μ. Σιγούρου), ἐν φύλλῳ 1^r, καὶ διατυπωθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σπ. Δὲ Βιάζη, ἔχοντος προφανῶς ὑπ' ὄψιν ἕτερον χειρόγραφον⁴, ὅτι «Ὁ Ἀλαμᾶνος» ἀπαρτίζεται ἐκ 1190 στίχων⁴, ἐνῶ πράγματι πρόκειται περὶ 1102⁵, χωρὶς νὰ προβῇ εἰς ἔλεγχον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντων (ἀλλ' ἄνευ στιχαριθμήσεως) στίχων. Ὑπὸ φιλολογικὴν ἐποψιν ἢ ἐκδοσὶς δὲν εἶναι καλὴ. Ἐνδεικτικὸν ἄλλωστε εἶναι ὅτι δὲν ἐπισημαίνονται αἱ μεταγενέστεραι ἐν τῷ χειρογράφῳ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διατυπωθεῖσαι παραλλαγαὶ τῶν στίχων (καθ' ἃς ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἢ ἐκδοσὶς), οὔτε αἱ ἐπεμβάσεις τοῦ Μ. Σιγούρου καὶ αἱ παρατηρούμεναι ἀποκλίσεις εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Σπ. Δὲ Βιάζη δημοσιευθέντα ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου.

1. Τὸ τετράδιον ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων, ἄνευ ἀριθμήσεως, 31, σχήμ. 15 × 19.7 ἐκ. μ., καὶ περιβάλλεται διὰ ναστοῦ χάρτου. (Μετὰ τὸ φύλλ. 31 ἔχει ἀποκοπὴ ἐν φύλλῳ, προφανῶς λευκῶν). Ὁ Μ. Σιγούρος ὑπογράφει καὶ ἐν φύλλ. 31^v καὶ σχεδιογραφεῖ προχειρῶς τὰς μορφὰς τοῦ «Τρόυτα» (φύλλ. 31^r) καὶ τῶν «Ἐλισ. Μαρτινέγκου», καὶ «Ἀλαμᾶνου» (φύλλ. 31^v).

2. Ἰδ. Φ. Κ. Μπουμπουλιδοῦ, Ἑλισάβετ Μουτζᾶ - Μαρτινέγκου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 1β', σημ. 1.

3. Ἐλισ. Μαρτινέγκου, «Ὁ Ἀλαμᾶνος». Ἐν' ἀνέκδοτο ἱστορικὸ ποίημα. Ἀνακοίνωσις Ντ. Κονόμου, Ἑπτανησιακὴ Πρωτοχρονιά 1960, σ. 177 - 202.

4. Σπ. Δὲ Βιάζη, Ἑλισαβέτιος Μαρτινέγκος, Κυψέλη, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 475 (: α[...]) Ἐν τῷ χειρογράφῳ, ὅπερ ἔχομεν, — ὀγδόη ἀντιγραφή 1884— [...] τὸ ὅλον ποίημα περιέχει στίχους 1190». Θεωρῶ πιθανὸν ὅτι τὸ σφάλμα ὀφείλεται εἰς τὸν Σπ. Δὲ Βιάζη, δεδομένου ὅτι εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντας στίχους διαπιστοῦνται μόνον λεκτικαὶ τινες μεταβολαί· ἢ ἐπεξεργασία κατὰ τὴν ὀγδόην ἀντιγραφήν δὲν φαίνεται νὰ ἐκτείνεται εἰς προσθήκην στίχων.

5. Ἐλισ. Μαρτινέγκου, «Ὁ Ἀλαμᾶνος», ἐνθ' ἄνωτ., σ. 117.

6. Ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Μ. Σιγούρου, καὶ ἐν τῷ Ἑλισαβέτιος σημειώματι τοῦ Ποιητοῦ, σημειοῦται [...] ἔργον δὲ ἐκ διαλειμμάτων ἀπορροαῖαι ἐπιδιορθώσεις καὶ μεταβολαὶ εἰς τὸ ἔργον μου, μέχρι τῆς ἔκτης ἀντιγραφῆς, ἧτις εἶναι αὕτη καὶ ἧτις ἐλπίζω νὰ εἶναι ἢ τελευταία [...] σύγκειται δὲ τὸ ποίημα τοῦτο ἐκ στίχων—. Κάτωθι τῆς τελευταίας λέξεως ἀναγράφεται διὰ νεωτέρας χειρὸς 1190.

Τὸ χειρόγραφον μοι ἐδῶρθε, μετ' ἄλλων πολλῶν ἑπτανησιακῶν, πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ντ. Κονόμου, ὁ ἀείμνηστος Μ. Σιγοῦρος καὶ ἀπόκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μου. Ἐκρίνα λοιπὸν σκόπιμον νὰ καταχωρίσω κατωτέρω κριτικὸν ὑπόμνημα¹, ἐνθα σημειοῦνται αἱ γραφαὶ τοῦ χειρογράφου (M), αἱ διαφοραὶ εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Σπ. Δὲ Βιάζη δημοσιευθέντας στίχους (B), αἱ ἐπεμβάσεις τοῦ Μ. Σιγοῦρου (Σ), αἱ διορθώσεις, αἱ παραναγνώσεις καὶ τὰ σφάλματα τῆς ἐκδόσεως Ντ. Κονόμου (K).

Πρέπει ἐν τούτοις νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι «Ὁ Ἀλαμᾶνος» τοῦ Ἑλισ. Μαρτινέγκου, χαρακτηριζόμενος ὑπ' αὐτοῦ ὡς *Ποίημα ἱστορικὸν* — ἂν ἐξαιρεθῇ τὸ λαογραφικὸν διαφέρον του, ἐκτεινόμενον εἰς περιγραφὰς ἡ μνείαν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ζακύνθου, στοιχείων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ παροιμιωδῶν ἐκφράσεων — οὔτε ὑπὸ λογοτεχνικὴν ἔποψιν (διὰ τὰ παρατηρούμενα πεζολογικὰ στοιχεῖα ἢ καὶ τὰς μετρικὰς ἀδυναμίας) οὔτε ὑπὸ ἔποψιν γλώσσης (ἀπηλλαγμένης γενικῶς τοπικῶν ἰδιωματικῶν στοιχείων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ποιητικῆς) παρουσιάζει ἰδιαιτέραν τινα ἀξίαν. Παραμένει ὡς δεῖγμα ἀποπείρας λογοτεχνικῆς ἀναπλάσεως ἱστορικῆς παραδόσεως, δι' ἣ καὶ μόνον ἡ ἔμμετρος μορφή τῆς συνθέσεως διαστέλλει ταύτην ἀπὸ τῶν κυρίως γραμματικῶν μνημείων² τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

(Ἀνεπίγραφον Εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα):

9 post ἐπεκράτισεν s. lin. deletum δὲ τότε M || 14 ἔργου μου MK: πού Σ || 16 τοῦτο M: αὐτό K || 17 ἐκ στίχων — M: infra lin. manu rec. 1190: ἐκ στίχων 1190 K ||

Πρόλογος καὶ Ἀφιέρωσις:

3 ἀριστοκρατικῶν MK: ἀριστοκρατῶν manu rec. [Σ?] ||

(Ποίημα):

1 τόπον M: τόπο K || 6 πτώχειας M: φτώχειας ΣK || 9 πτωχοῦ M: φτωχοῦ ΣK || 11 ἔρριπτε M: ἔρριχνε ΣK || 15 Ζάκυθο M: Ζάκυνθος K || 17 post ἐχθροὶ deletum των M || 29 νὰ μένουνε ὅλοι ὀπίσω ex corr. pro νὰ τραβηκτοῦνε M || 31 ἔτσι οἱ M: ἔτσι καὶ οἱ Σ: ἔτσι κ' οἱ K || 32 ἐφέρανε M: ἐφέρνανε ΣK || 33 πάντα ἐδῶ ἦτον ex corr. pro ἐδῶ πάντα [εἰς τὸ τόπο] M || 34 καὶ πολὺ ἀμάθεια τρομερὴ καὶ μαύρη ἀπελπίσια M: καὶ πάντα ἐδῶ ἦτον πολὺ ἀμάθεια τρομερὴ καὶ μαύρη

1. Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ «κριτικοῦ ὑπομνήματος», τὰ τε περὶ εἰσαγωγικὰ κείμενα τοῦ Ἑλισ. Μαρτινέγκου καὶ τὸ Ποίημα στιχαριθμῶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκδόσεως Ντ. Κονόμου.

2. Ἰδ. καὶ Ἰω. Σουκοτρῆ, Γραμματεία, «Μελέται καὶ Ἄρθρα». Ἀθῆναι 1956, σ. 126.

ἀπελπισία K || 35 Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας εἶχε ὄνομα (ex corr. pro
 ἐλέγετο) Ἀλαμᾶνος M: Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀρχοντας ἦτο κι ὁ Ἀλαμᾶνος
 Σ: Ἐνας... ἀρχοντες... Ἀλαμᾶνος K || 37 παλληκαρία M: πολυ-
 καρπία B || 40 ποῦ M: τὰ B || 45 ποῖο ἄλλο M: καὶ ποῖο ἄλλο ΣK || 47
 φαρεύματα M: φαρέματα K || 51 ἀτιμάση M: ἀτιμήση ΣK || 52 Μὲ
 κάθε τρόπο δυνατὸ τὸ μῖσος νὰ χορτάση M: καὶ δυστυχῆ μὲς τῇ ζωῇ
 σκληρὰ νὰ τὸν ἀφύση ΣK || 53 καὶ ὁμοια εἶχε τὰ πλούτη M: καὶ ὁμοια
 εἶχε ἀκόμα πλούτη ΣK || 54 καὶ M: κι' K || 55 ἐκδίκησις M: ἐκδίκηση
 K || 57 εἶναι M: ἔναι K || 58 ὁποῦ M: ὅπου K || 59 Ζακυνθινός M:
 Ζακυνθινούς K || 60 εἰς ἄλλα M: σ' ἄλλα K || 63 Ἀπὸ M: Ἀφοῦ
 καὶ Σ: Ἀφοῦ κ' K || 74 δύκτια M: δίχτυα K || κειὰ M: ἐκειὰ ΣK ||
 82 κλονιστὴ ἡ M: κλονιστ' ἡ K || 88 τῆς M: εἰς τῆς B: στῆς K || 89
 τῇ M: τὴν K || 94 καὶ μίαν M: καὶ ὡς μίαν Σ: κι ὡς μίαν K || 99 θῦμα
 ἀπὸ ἐπάνου M: θῦμα του ἐπάνου Σ: θῦμα του ἀποπάνου BK || 101 εἰς
 τὸν Ἀδῆ M: στὸν Ἀδῆ BK || 104 καὶ λέγεις πῶς M: καὶ λὲς ὁπῶς BK
 || 107 λαβαίνει M: λαμβάνει B: λαβαίνει K || 109 τῇ M: τὴν K || 121
 καὶ ἔτσι καὶ ἐγὼ M: κ' ἔτσι κ' ἐγὼ K || 130 φίλος μου M: φίλος K ||
 135 αὐρινῆ M: αὐριανῆ K || 152 εἰς τῇ M: στὴν K || 153 τῇ M: τὴν
 K || 154 ἀφ' τοὺς M: ἀπ' τοὺς K || 156 στέρνει M: στέλνει K || 163
 στὴ μία M: εἰς τῇ μιὰ K || 171 ὡς M: σὰν ΣK || 185 ἐλειτρούγησε M:
 ἐλειτούργησε K || 186 παγαίνει M: πηγαίνει K || 192 ξέρουνε M: ξέρανε
 K || 195 εἰπῶ M: ἔπῳ ΣK || 207 λόγια M: λόγι' K || 213 εἶχε M:
 εἶχ' K || 214 θὲ νὰ εἶχε ex corr. pro θὲ νὰ εἶχε [αὐτὴ εἶχε] M: θὲ νὰχε
 K || τῇ M: τὴν K || 229 τί φέρει ex corr. pro τί μὲ φέρει M || 240 τῇ
 M: τὴν K || 242 Ὅποῦ εἶχε ex corr. pro πῶς εἶχε M: καὶ ἀκόμη Σ:
 κι' ἀκόμα K || 245 μεγάλας ἀρετὰς M: μεγάλες ἀρετὲς K || 253 ἐτι-
 μαστῆ M: ἐτοιμασθῆ K || 256 ἐμισοῦσε ex corr. pro ἐποθοῦσε M || 260
 ἦτον M: ἦταν K || 263 σκαλωμένα M: κρεμασμένα K || 267 καὶ ἐφαί-
 νοντο γιὰ καύχημα ex corr. pro ἐστέκοντο γιὰ M || 269 τῇ M: τὴν
 K || 273 ἀπὸ... ταὶς M: ἀπ'... τὶς K || 274 εἶχανε M: εἶχαμε K ||
 275 ὑπερασπίζοντο M: ὑπερασπίζονταν K || 276 καὶ M: κι K || ἐθού-
 σιαζον M: ἐθυσίαζαν K || διὰ αὐτὸν M: γι' αὐτὸν K || 278 σὰ M: ὡσὰν
 ΣK || 286 ἐκεῖ M: ἐκ' K || 287 στῇ M: στὴν K || 288 οἱ φίλοι του
 ex corr. pro φίλοι M || 289 συγγενεῖς M: χωρικούς ΣK || 296 Καὶ
 ἂν ἦναι M: κι' ἂν K || καὶ αὐτοὶ θὲ νὰ ἦναι M: κι' αὐτοὶ θὲ νὰναι
 K || 315 τὴν ἀγάπη MB: ἡ ἀγάπη K || 318 ὡς δικὸ M: δικὸ B || 319
 στῇ MB: στὴν K || 321 λόγια M: λόγι' K || 324 πρᾶγμα M: πρᾶγμα
 K || Post v. 331 primum Mὲ ὄλη τῇ συνοδίᾳ του ποῦ ὄεν ἀκολουθεῖ

scr., deinde delevit M || 340 χύσουν M: λύσου K || 342 μίαν M: ποίαν ΣΚ || 343 Σ τῆς νόφης ex corr. pro τῆς νόφης M || 345 συναντιζοῦνε M: συναντιστοῦνε Σ: συναντηθοῦνε K || 346 εἰς M: σέ ΣΚ || 359 καί M: κ' K || 362 Ὅπου M: ποῦ Σ || 367 τὸ ἀνοικτό της στῆθος M: τ' ἀνοικτό τὸ K || 368 σκολαρίκια M: σκουλαρίκια K || 376 γιατί M: γιατί K || 393 ante ἀπάνου del. στὸ κ. M || 394 τὸ βαστοῦν M: ἐβάσταιναν ΣΚ || 397 τὸ MB: τὸν K || 398 καί ἓνα MB: κ' ἓνα K || 400 Νὰ ἀσηκωθῶ M: νὰ σηκωθῶ K || πτερὰ M: φτερὰ ΣΚ || 404 καρδιαῖς στὰ στήθεια τους M: καρδιές τους K || 405 εἰς τὸ M: στὸ K || 406 εἰς τὸν M: στὸν K || 407 ante δοῦλοι deletum φίλοι M || 408 φέρουνε M: φέρνουνε ΣΚ || 413 τὸν M: στὸν K || 415 σκοτιδιασμένος M: σκοταδιασμένος K || 420 τῆ M: τὴν K || 424 κατακινιά M: κατακινιά K || 429 τοῦ οὐρανοῦ MB: τ' οὐρανοῦ K || ὡς M: σὰ B || 430 τὸ χεῖλο M: τὰ χεῖλη BK || τὸ ὠραῖο MB: τ' ὠραῖο K || 435 κρεμνιοῦνται M: κρεμοῦνται B || 438 καί εἶναι M: κ' εἶνε B: κι' εἶναι K || 439 γελάει M: γελά B || ἀστράπτει M: γελάει B || 440 καί ἂν βρῖσκεσαι στὸ θάνατο μορεῖς νὰ ξαναζήσης M: Κι' ἂν βρῖσκεσαι... μορεῖ... ξαναζήσης K: καί ὅ,τι βρεθεῖ στὸ θάνατο, ἔμορεῖ νὰ τὸ ἀναστήση B || 441 εἰς M: σ' B K || 444 καί ὁ MB: κι' ὁ K || 448 νὰ ἀναβοῦνε M: ν' ἀνεβοοῦνε K || 449 εἶναι M: εἶν' K || 450 Εἰδές MK: deb. Ἰδές || 451 ante σκεπάζουν del. το || ὅπου ἔχει τὰ M: μὲ τὰ ὠραῖα ΣΚ || 452 τὸ... εἰς τὴν M: τ' ... στήν K || 453 μίαν εὐμορφία M: μιὰν εὐμορφιά K || 454 εἶχανε τὰ M: εἶχανε τ' K || 458 καί M: κι' K || 459 ποῦ ἐρχόντανε M: ὅπου ἐρχοῦνται ΣΚ || 460 καί M: κι' K || φίλους συγγενεῖς M: φίλους συγγενῆς K || 464 τὸ ὠραῖο M: τ' ὠραῖο K || 466 μία... τοῦ M: μιὰ... τ' K || 470 εἰς τὸ M: εἰς τ' K || 472 πλούτη M: πλούτια K || 475 στὸ M: στὸν K || 479 γιατί M: γιατί K || 482 καί M κι' K || 483 χρυσοκεντησμένα M: χρυσοκεντημένα K || 488 ὅλοι M: ὅλ' K || καί M κι' K || 491 καί M: κι' K || 492 εὐθύς νὰ εἶπῃ ex corr. pro Νὰ εἶπῃ τὸ M || καί M κι' K || 494 καί... «Ἀλληλοῦῖα» M: κι' ... «Ἀλληλοῦῖα» K || 496 καί M: κ' K || ἀγνή M: ἀγία ΣΚ || 497 τὰ ἀκριβὰ M: τ' ἀκριβὰ K || 499 εὐχῆθησαν M: εὐχῆθησαν K || καί M: κ' K || 500 καί M: κι' K || 501 μὲ ἐκειὰ ποῦ (ex corr. pro μου) M: μ' ἐκειὰ ποῦ K || 502 νὰ M: ν' K || 503 καί... ἀπὸ M: κι' ... ἀπ' K || 504 να ἦναι M: νᾶναι K || 506 στή M: στήν K || 508 καί ὄργανα M: κι' ὄργανα K || 510 λετίνγκες ex corr. pro λετίνγκες et λεντίγκες M: λεντίγκες K || 511 οἱ ἄρχοντες M: πολλοὶ ἄρχοντες ΣΚ || 513 ἐβάσταινε... καί ὀπισωθε M: ἐβάσταιν'...

κι ὀπίσωθ' K || 515 λετίγες M: λεντίες K || και M: κι' K || 517
 Ἄρχοντος M: Ἄρχοντα ΣΚ || 519 κ(αι) M: κι' K || 520 Ἐκάθησε με
 τὸ γαμπρὸ ὡς M: Με τὸν γαμπρὸν ἐκάθησεν ὡς ΣΚ || 521 και... λε-
 τίνγκα M: κι'... λεντίκα K || 522 και... τὸ M: κι'... τ' K || 523
 Λετίγες (ex corr. pro λετίγες) M: Λεντίες K || παρακλουθοῦνε M:
 παρακλουθοῦν' K: παρακλουθοῦνε Σ || 526 τὸρτζα M: τὸρτσα K ||
 528 και M: κι' K || 529 στῆ (ex corr. pro τὴν) μία μερία M: στῆ μία
 μερία K || 532 ὡς ex corr. pro σὰ M || 535 συνιθιέται ἀκόμα ex corr.
 pro ἀκόμα συνιθιέται M || Post v. 535 Στὸν [Το] τόπο μας εἰς μερικοὺς
 και ὀλίγο, ὀλίγο σβιέται ser., deinde delevit M || 538 Με ex corr. pro
 και M || 539 ἀφ' M: ἀπ' K || ψωμί ex corr. pro κρασί M || σταλίτζα
 M: σταλίτσα K || 540 και M: κι' K || 546 κανόνα M: εἰκόνα K || 547
 τρικυμιά M: τρικυμιά K || 549, 550 και, και M: κ', κι' K || 551 εἰς
 τῆ M: στὴν K || 552 τί M: τὴν K || 554 και... τὸ M: κ'... τὸν K
 || 555 και M: κ' K || μία M: μίαν Σ: μίαν K || 556 και M: κι' K ||
 557 τῆ νέα... τῆ M: τὴν νέα... τὴν K || 558 ὡσάν M: σάν K || τῆ
 M: τὴν K || 559 ὅσοι ἦσαν M: ὅσ' ἦσαν K || 560 Σὲ ὀλίγον M: σὲ λίγο
 K || 562 μία M: μιὰ K || 563 και ὅ,τι M: κι ὅ,τι K || 564 ἐμεταχειρί-
 ζοντο ἀρχοντικά M: ἐμεταχειρίζοντο σ' ἀρχοντικά ΣΚ || 566 και εἰς M:
 και σ' ΣΚ || 569 τους M: του K || 570 με ἐκεῖ M: μ' ἐκεῖ K || 571
 δύο... και ὀποῦ M: δυὸ... κι' ὀποῦ K || 572 τὸ... και M: τ'... κ'
 K || 574 και M: κι' K || 575 δύο M: δυὸ K || 577 και M: κι' K || 578
 τῆ φύσιν ex corr. pro τῆ δὲν [φύσιν] ἔβλεπε M: τὴν φύση K || τῆ σκέπη
 M: τὴν σκέπη K || 582 [ἀπ] και ἀπὸ M: κι' ἀπὸ K || ἡ ἡμέρα M: ἡ
 μέρα K || 585 Θεοῦτικῆ M: Θεοτικῆ K || 586 τὰ τεῖχη M: οἱ τοῖχοι K ||
 ἐκοκηνήσανε ex corr. pro ἐκονισασαν M: ἐκοκίνησαν K || 587 εἶναι
 M: εἶν' K || 588 ὀποῦ νὰ εἶναι M: ἐκεῖ 'ποῦ νᾶναι ΣΚ || 589 και M:
 κ' K || 590 και... και M: κ'... κ' K || 593 τῆ... και M: τὴν...
 κι' K || 594 και s. lin. M: κι' K: om. B || 594 τὸ... εἰς τὴν M: τὸ...
 στὴν B: τὸν... εἰς τὴν K || 595 τῆ... και M: τὴν... κι' K || 596 ὀά
 εὔρη M: ὀάβρη K || v. 595 - 596 om. B || 603 Ἀλλοίμονο M: Ἀλ-
 λοίμονου B || 604 μέρα M: ἡμέρα B || 605 σ' ἐσένα M: εἰς ἐσένα B ||
 607 Ἐγὼ τὸ γάμον ἔκαμα γιὰ ex corr. pro Μῆτε τὸ γάμο ἐγὼ ἔκαμα
 γιὰ M: Ἐγὼ τὸ γάμο ἔκαμα γιὰ K: Μάθε, τὸ γάμο ἐγὼ ἔκαμα διὰ B ||
 611 σ' ἐσέ M: εἰς ἐσέ B || 613 και ἡ MB: κι' ἡ K || 615 τῆ M: τὴν BK
 || τὸ φοβερὸν M: τὸν φοβερὸν B: τὸν φεβερὸν K || 616 και ἂν MB: Κι'
 ἂν K || και ἄς ἦναι αὐτὸ M: κι ἄς εἶναι αὐτὸ K: και ἄς εἶναι και B ||
 617 πίπτοντας στὸ κρεβάτι σας σοῦ λέγω M: εἰς τὸ κρεβάτι πέφτοντας

σοῦ λέγω ΣΚ: Πίπτοντας στό κρεβάτι σας σέ ἄλιγο Β || 620 ἀκούσουνε
 Μ: ἀκούσανε ΒΚ || στό Μ: στόν ΒΚ || νά τὰ ὑποῦνε ex corr. pro ὑπο-
 θοῦνε Μ: νά ὑποθοῦνε Β || 621 καί ἐαύ Μ: καί σὺ Β: κ' ἐσύ Κ || 622
 ante ὁποῦ del. μοῦ Μ: ποῦ Β || 625 βγάνοντας ΜΒ: βγάζοντας
 Κ || 627 καί ἀχνός ΜΒ: κι' ἀχνός Κ || 625 καί Μ: κ' ΒΚ || ἦτον Μ:
 ἦταν ΒΚ || 629 καρδιά Μ: καρδιά ΒΚ || 630 τή Μ: τήν ΒΚ || 631
 στή Μ: εἰς τὰ Β || 632 καί ΜΒ: κι' Κ || 634 σβυσθῆ ΜΒ: σβυστῆ Κ
 || καί ΜΒ: κι' Κ || 635, 636 καί, καί ΜΒ: κι' Κ || 637 ἦτον Μ: ἦτο Β:
 ἦταν Κ || 639 τή Μαρία του τή ΜΒ: τήν Μαρία του τήν Κ || 642 κολά-
 σεως τέρας Μ: κακίας τὸ Β || 643 μόνη ΜΒ: μόνο Κ || 644 καί Μ: Κή
 Β: κι' Κ || ὁ πατέρας του Μ: ὁ Ἀλαμᾶνος Β || 650 ὄρμητικοί (ex corr.
 pro ὄρμητικεῖς) ΜΒ: ὄρμητικά Κ || 651 πολὺ ὠρα ΜΒ Κ || 652 μία Μ:
 μιὰ ΒΚ || ἦτον ΜΒ: ἦταν Κ || 655 καί ἔτρεξαν ΜΒ: κ' ἔτρεξαν Κ ||
 657 τή ΜΒ: τήν Κ || ἀπὸ Μ: ἀφ' Β || 658 τή... τή ΜΒ: τήν... τήν
 Κ || 659 καί οἱ Μ: κι' οἱ Κ: οἱ Β || 660 καί ἄλλα ΜΒ: κι' ἄλλα Κ || εἰς
 τή Μ: στή ΒΚ || 661 ταις λέξεις ποῦ Μ: ταις λέξεις ποῦ Β: Τες λέξεις
 Κ || 662 καί εἶναι ΜΒ: κ' εἶναι Κ || 664 Ὅπου εἶδε ἀπὸ τήν νόφη του
 ἡ παρθενία πῶς Μ: Βλέποντας ἀφ' τή νόφη του ἡ παρθενία νά ΣΚ:
 Βλέποντας εἰς τή νόφη του ἡ παρθενία νά Β || 666 καί... νά ΜΒ: κι'...
 ν' Κ || 667 στό τέλος του νά φέρη (ex corr. pro ποῦ ὁ μαῦρος νοῦς του
 ξέρει) Μ || 670 τή... ἡμπόρει Μ: τήν... ἡμπόρει Β: τήν ἐμπόρει Κ ||
 671 ἐσήμαινε (ex corr. pro ἐλέγετο) ΜΒ: σήμαινε Κ || 672 ἀκούοντα
 Μ: ἀκούοντας ΣΒΚ || 674 του στή με Μ: του στή μέση Κ: τους στή
 μέση Β || 676 πτυσιές κτυπίσματα Μ: φτυσιαῖς κτυπίσματα Β: φτυσιές
 κτυπήματα Κ || 681 ἀπέκει τήν πηγαίνανε Μ: ὕστερα τήν πηγαίνανε Β:
 ἀπέκει τήν πηγαίνουνε Κ || 682 ἡμέρα Μ: μέρα ΒΚ || 684 ἀπὸ ἔλα Μ:
 ἀπ' ἔλα ΒΚ || 686 τὸ ἀγάει Μ: τ' ἀγαπάει Β: τὸ ἀγαπάει Κ || 687
 Καί ἄν... σβείνεται Μ: Κι' ἄν... σβόνεται Κ: καί ἄν... χάνεται Β
 || 688 μήτε ποτὲ ἀγαπιέται (ex corr. pro καί πλιὰ δὲν μελετιέται) ΜΚ:
 καί ἀπ' ἔλους ξαστοχιέται Β || 689 μία ΜΒ: μιὰ Κ || 691 καί ἐτυραν-
 νίτο (ex. corr. pro τυρανισμένη) Μ: Κ' ἐτυραννεῖτο Κ: τυρανισμένη Β
 || 692 καί μόνη ἐλπίδα ἦτανε γιὰ αὐτὴ (ex corr. pro καί μόνη ἐλπίδα
 ἀπόμμενε σ' αὐτῆ) Μ: καί μόνη... γι' αὐτῆ Κ: Καί μόνη ἐλπίδα ἀπό-
 μενε σ' αὐτῆ Β || 693 στή Μ: στήν Κ || 695 μία Μ: μιὰ Κ || 696 τή...
 καί με Μ: τήν... καί Κ || 697 ἐσθάνετο Μ: αἰσθάνεται Κ || 699 μία Μ:
 μιὰ Κ || 700 τή μαύρη της (ex corr. pro τήν δόλια της) Μ: τήν μαύρη
 της Κ || 702 σέ Μ: σ' Κ || 703 στοῦ Τροῦτα Μ: στόν Τροῦτα ΣΚ || 707
 γιὰ Μ: γι' Κ || 708 καί Μ: κ' Κ || 709 τὰ Μ: τ' Κ || 710 καί Μ: κι'

K || 711 λυστής ἀπό (ex corr. pro σκληρός) M: ληστής ἀπ' K || 712
 μέ M: μ' K || 714, 715 στή M: στήν K || 718 τὸ M: τ' K || 720 στή...
 σὰ M: στήν... σὰν K || 726 τή M: τήν K || 728 τή... τή M: τήν...
 τήν K || 727 τή M: τήν K || 728 δια... ἡμέρα M: γι' ... μέρα K ||
 730 ἦτον... καί... τή Μαρία (ex corr. pro καρδία) M: ἦταν... κι'...
 τή Μαρία K || 731 καί... δὲ M: κι'... δὲν K || 733 καί M: κ' K ||
 734 καί M: κ' K || 735 Τι M: τ' K || 736 καί M: κι' K || 737 ἦτον
 ἄρχοντες M: ἦτον καί ἄρχοντες ΣK || πτώχια M: φτώχεια K || 738 καί
 M: κ' K || 743 καί... εἶναι M: κι' ... εἶν' K || 744 λαμπυρά M:
 λαμπερά K || 747 πάντα... πάντα M: πάντ'... πάντ' K || 748 τοῦ M:
 τ' K || 751 ἐπέρνανε γιά (ex corr. pro ἔπερναν γιά) M: ἐπέρνανε γι'
 K || 752 καί... τή M: κι'... τήν K || 753 ἀτιμιαίς M: ἀτιμίεις K ||
 754 γιά M: γι' K || 755 καί M: κι' K || 756 τέτοια M: τέτοι' K || 757
 καί... τή... τή M: Κι'... τήν... τήν K || 758 καί... γιά M: κ'...
 γι' K || 761 Γιά... καί M: γι'... κ' K || 762 καί M: κ' K || γλωμά
 s. λιπ. Σ. χλωμά K || 764 καί M: κ' K || 765 πτώχιας M: φτώχιας
 K || 766 καί M: κι' K || 767 ποιός M: ποῖος K || 769 εἰς τή καρδία M:
 στήν καρδιά K || 770 ἀπό M: ἀπ' K || 771 φαρμάκι ὀπού (ex corr.
 pro ἕως ποῦ νὰ φθάση) M || 773 τή M: τήν K || 778 καί M: κι' K || 780
 ἐσπλαχνικό M: εὐσπλαχνικό K || 782 καί ἀπό M: κι' ἀπ' K || 787 καί...
 ὑποψώνει M: κι'... ὑψώνει K || 789 τή M: τήν K || 792 τὰ ἄγια ἐμπρός
 M: τ' ἄγια μπρός K || 793 Στή... τὸ M: Στήν... τ' K || 795 καί...
 καί M: κ'... κι' K || 797 στήθεια M: στήθι' K || 800 Γιατί M: γιατί
 K || 801 τὰ M: τ' K || 802 καί... καρδία M: κ' ... καρδιά K || 803
 καί M: κ' K || μία M: μιὰ K || 805 τή M: τήν K || 808 Ἄν τήν εἰδῆς
 στὰ (ex corr. pro Ὅ,τι θωρεῖς στὸ) M || 809 Τέσσαροι M: Τέσσεροι
 B || ἀπ' ὅτε M: ἀπ' ὅτ' K: ἀφ' ὅτ' B || 810 καί M: κ' K || 811 Τι M: Τ'
 K || 812 καί M: κ' K || 813 πτερὰ M: φτερὰ K || 814 ἔρριψαν M: ἔρ-
 ριξαν K || 815 μία M: μιὰ K || 816 καί... καταχνιά M: Καί... κα-
 ταχνιά B: Κι' ... καταχνιά K || 817 καί M: κ' K || 820 Θεό M: Θεὸ
 B K || 821 Μὲ τοὺς ἀγγέλους τοὺς πολλοὺς καὶ αὐτὴ M: Μὲ τοὺς...
 κι' αὐτὴ K: Μὲ τοὺς ἀγγέλους του καὶ αὐτὴ ψηλά B || 822 ἔτσι M: ἔτσ'
 K || 823 ποὺ εἶχε ἐδῶ στή M: οὐχε ἐδῶ στή K: ποῦχε ἐδῶ εἰς τή
 B || 824 εὐωδιᾶ MB: εὐωδᾶ K || 825 καί M: κι' K || 829 πρᾶγμα M:
 πρᾶμα K || 833 τή... καί M: τήν... κι' K || 835 ὀπού θὰ λάβῃ τώρα
 ex corr. pro καὶ ἐσήμανέ του ἡ ὥρα M || 836 εἰς τή γῆ... καί M: στή
 γῆ... κ' K || 838 ἀνάμνησι M: ἀνάμνησιν B || 842 χρυσᾶ M: ξανθὰ
 B || 843 λαμπυρῆ MB: λαμπερῆ K || 847 ἐκεῖνη M: κείνη K || 848

και M: κι' K || 850 τοῦ ἔκαψε M: τοῦ ἀναψε K: τοῦκαψε B || τῆ M:
 τὴν BK || 851 ἔχασε M: ἔχασεν B || σὸ M: σὸν K || 853 τῆ MB: τὴν
 K || 854 και M: κι' K || 856 πέπτει... μία M: πέφτε... μιὰ BK ||
 857 ποῦ M: ὅταν B || τρικυμιά M: τρικυμιὰ K || 858 και M: κι' K ||
 τὰ M: νὰ K || 859 ὅπου M: ὅταν B || σύγνεφ ex corr. προ κόματα M ||
 862 και ... φριχτά M: κι' ... φριχτά K || 860 φέρουμε M: φέρνουμε
 B || 864 εὐρίσκει M: βρίσκει K || 865 τῆ... τῆ M: τὴν... τὴν K || 866
 και... στή M: κι'... στήν K || 867 και M: κι' K || 869 και M: κι' K ||
 870 ἐκείνη M: ἐκεῖν' K || 872 πέπτουμε... πέπτουμε M: πέφτουμε...
 πέφτουμε BK || 873 εἰς τῆ M: στή K || 874 νὰ εἶναι M: νᾶναι K || 875,
 876 και, και M: κι', κ' K || 878 τὰ ἀπαρατάει M: τὰ παρατάει B:
 τ' ἀπαρατάει K || 880 ἐπάνου M: ἐπάνω BK || 883 εἰς τῆ... σὸ M:
 στήν... σὸν K || 884 γιὰ M: γι' K || ἦτον M: ἦτο B || 885 και M:
 κι' K || 886 μὲ M: μ' BK || 887 τῆ M: τὴν K || 889 εἰς τῆς... νὰ M:
 στῆς... ν' K || 890 ἀσηκῶνοντας M: ἀνασηκῶνοντας K || φυλὰ νὰ τὰ
 ἀνεβάζη M: ψηλὰ νὰ τ' ἀνεβάζη K: τὸν οὐρανὸ κυττάζει B || 895 εἰς
 τὸ M: σὸ K || 898 νὰ ἀποθάνη M: νὰ πεθάνη BK || 899 Λίγος καιρὸς
 ἀπέρασε M: Τέσσεροι μῆνες 'πέρασαν B || 902 και... τέλεια M: κ'...
 τέλει' K || 903 τοῦ ἐφυγε... Ξανῆλθε M: τοῦφυγε... Ξανάλθε K || 904
 και M: κι' K || 905 πάθη M: πάθεια B || 906 και ὄχι... εἰς τῆ M: κι'
 ὄχι... στή K || 908 τὸ M: τ' K || 909 εἰς τὸ M: σὸ K || 910 εἰς τὸ...
 και M: σὸ... κι' K || 911 Καί... μῆτε M: κ'... μῆτ' K || 914 περισ-
 σότερο M: περσότερο K || 917 Ἦτον M: Ἦταν K || 918 χάρις M:
 χωρὶς K || 922 σὸ M: σὸν K || στέκει M: πρέπει ΣK || 923 και...
 λίγο και λίγο M: κ'... λίγο - λίγο K || 924 παγαίνει M: πηγαίνει K ||
 928 μίαν M: μία K || 929 και M: κι' K || 930 και... τῆ M: κι'... τὴν
 K || 933 εἶναι ἐκεῖ τώρα M: εἶν'... κ: om. B || ἀλλὰ... ἐσπλαχνικά
 M: ἀλλ' εὐσπλαχνικά K || 934 τὸ M: τὸν K || 935 Μὲς τὸ... ὅπου M:
 Μὲς σὸ... ποῦ K || 936 σὰ... τῆ M: σὰν... τὴν K || 937 μία M:
 μιὰ BK || 938 εἰς τὸ M: σὸ K || 939 Ἀκούω μία M: Ἀκούει μία B:
 Ἀκούει μιὰ K || εἰς τ' αὐτία M: εἰς τὰ ἀφτία B: στ' αὐτία K || 940,
 942 και M: κι' K || 943 τί εἶναι M: Τ' εἶναι K || 946 εἰς τῆ γῆ M: στή
 γῆ BK || πτερὰ και... σὸ M: φτερὰ κι'... σὸν K || 947 τῆ M: τὴν
 K || 948 γῆς M: γῆ B || 949 τῆς Παράδεισος M: τοῦ Παράδεισου B ||
 952 σὰ M: εἰς τὰ B || και γύρευε τῆ χάρι M: και 'κεῖ γυρεύει χάρι B:
 κι' ἐκεῖ γυρεύει χάρι K || 953 δάκρυο... ἐστάλαξε... τῆ στιγμὴν M:
 δάκρυ... στάλαξε... τὴν στιγμὴν K: δάκρυο... ἐστάλαξε... τῆ στιγμῆ
 B || v. 957 - 958 om. B || 959 εἶδον M: εἶδαν K || ἐχθροὶ ποτὲ οὔτε

φίλοι M: ποτέ έχθροί οὔτε φίλοι B || 950 εἰς τὰ M: στὰ K || 961 Ἦτον
 M: Ἦταν BK || ἐκείνη ἡ ἡμέρα M: ἐκεῖν' ἡ μέρα K || 963 εἰς τὸ M:
 στὸ K || ἔβαλον MB: ἔβαλαν ΣΚ || 964 τῆ M: τὴν BK || 967 ἐμίλει M:
 ὄμιλει K || 970 καὶ M: καὶ' K || 972 ἀφ' τῆ M: ἀφ' τὴν K: ἀπὸ τῆ
 B || 973 καὶ M: καὶ' K || ἐμίλησα M: ὄμιλησα B || 975 καὶ... τὸ M:
 καὶ' ... τὸν K || 976 τόπο M: τόπον BK || 977 πτωχοὺς M: φτωχοὺς
 K || 979 χωρὶς M: χωρὶς BK || 980 τὲς M: τὶς K || 981 Ἀλλά... ἀπὸ
 M: ἀλλ'... ἀπ' BK || 983 τρόμαξε M: τρόμαξε B || ἀτιμία M: ἀτι-
 μιὰ K || 984 καὶ M: καὶ' K || 985 ποῦ εἶναι M: ποῦναι K || 987 καὶ...
 ἐμένα... καὶ M: καὶ'... μένα... καὶ' K || 988 καὶ... γλυκειὰν ἀνά-
 παψιν M: καὶ... γλυκειὰ ἀνάπαψι B: Κι'... γλυκειὰ ἀνάπαψη K ||
 990 Καὶ M: καὶ' K || 993 καὶ M: καὶ' K || ὁποῦ M: ποῦ B || 995 Καὶ...
 ἀτίμησα M: Κ'... ἀτίμασα K || 996 καὶ M: καὶ' K || 998 τῆ... στή...
 ξέρουσε M: τὴν... στήν... ξέρουν K || 999 πτωτότοκο M: πρωτότοκο
 BK || ἀφ' M: ἀπ' BK || 1000 καὶ M: Κι K || ἐξοπίσω M: ξοπίσω BK ||
 1002 ὄλαμερις M: ὄλομερις B: ὄλημερις K || 1005 καὶ... ἐμετανόνησα
 καὶ... τῆ M: Καὶ... ἐμετανόνησα καὶ... τῆ B: Κ'... ἐμετανόνησα
 καὶ... τὴν K || 1007 σοῦ ἐξαγορευτικά M: ποῦ ξαγορευτήκα B || 1011
 καὶ M: καὶ' K: κ' B || 1012 τῆ... τῆ ψυχὴ μου M: τὴν... τὴν ψυχὴ μου
 K: τῆ... τὸ κορμὶ μου B || 1013 καὶ M: καὶ' K || 1014, 1016 καὶ M:
 καὶ' K || 1017 Ἀπό... τὸ M: Ἀπ'... τὸν K || 1018 καὶ M: καὶ' K ||
 1019 καὶ... σ' ἐμένα M: Κι'... σ' ἐμέ K: Καὶ... εἰς ἐμένα B || 1020
 νὰ ἀφήσω M: ν' ἀφήσω BK || 1021 στὸ M: στὸν BK || In marg. ὁ
 ἅγιος Νικόλαος τῶν γερόντων MBK || 1022 Καὶ... πτωχοὺς εἶναι M:
 καὶ... πτωχοὺς εἶν' B: Κι'... φτωχοὺς εἶν' K || 1024 ἔδωκε M:
 ἔδωκε B || 1025 εἰς τῆ M: στήν K || 1026 στὰ M: εἰς τὰ B || 1028
 Καὶ M: Κι' K || ἔτσι M: ἔτσι B || 1030 τῆ M: τὴν K || 1031 σφικτο-
 αγκαλιστίκανε M: σφικτοαγκαλιαστήκανε K || 1032 καὶ... εἶναι...
 καὶ M: καὶ' ... εἶν' ... καὶ' K || 1033 δείχνει M: δείχν' K || 1035, 1037,
 1038 Καὶ M: καὶ' K || 1040 τῆ M: στήν K || 1043 σὲ M: σ' K || 1046
 μία M: μιὰ K || 1047 μὲ M: μ' K || 1048 τώρα M: τὴν K || 1050
 κύτταξε M: κύτταξ' K || 1051 καὶ M: κ' K || 1054 καὶ M: καὶ' K ||
 1055 δύο M: δυὸ K || 1059 τὰ M: τ' K || 1061 συχωρισί M: συχώρεση
 K || 1063 καὶ... καὶ ἐδείξανένε M: Κι'... κ' ἐδείξανε K || 1066 ἔβαλε
 M: ἔβαλε K || 1067 καὶ M: καὶ' K || 1068 γιατί M: γιατί K || 1073
 καὶ M: καὶ' K || 1074 καὶ... τῆ M: κ' ... τὴν K || post v. 1074 pri-
 mum καὶ ἐζοῦσε μὲ ὄλον τὸν λαὸ καὶ ἔχ scripsit, deinde delavit M ||
 1075 καὶ... ἐμίσα (ex corr. pro ἐζήτα) M: κ' ... ἐμίσα K || 1076

Καί... μέ... και M: κ' ... μ' ... κ' K || 1079 και M: κ' K || 1082
 τὸ M: τὸν K || 1083, 1084 και... και... και... και M: K' ...
 κ' ... , κ' ... κ' K || 1085 εἰς τή M: στή K || 1088 γιατί... τή
 M: γιατί... τήν K || 1091 Τί ἦτενε M: Τ' ἦταν K || τή M: τήν K || 1093
 τή M: τήν K || 1096 τὰ M: τ' K || 1097 και M: κ' K || 1099 πτωχοὺς
 και τ' ἄρφανά M: φτωχοὺς και τὰ ὄρφανά K || 1100 στή... μένουνε
 M: στήν... μένουνε K || 1101 και M: κ' K || post v. 1102 Τέλος
 M: οἱ. K ||

ΦΑΙΔΩΝ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006